

СОПЛІКО І. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
директор Юридичного інституту
(Національний авіаційний університет)

УДК 351.74

ПОНЯТТЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЙОГО ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ

У роботі досліджуються особливості формування розуміння ідентичності як важливого концепту державної інформаційної політики.

Ключові слова: ідентичність, інформаційна ідентичність, державна інформаційна політика, самоідентифікація, інформаційний простір, інформаційна сфера, правове регулювання інформаційної політики, інформація.

В работе исследуются особенности формирования понимания идентичности как важного концепта государственной информационной политики.

Ключевые слова: идентичность, информационная идентичность, государственная информационная политика, самоидентификация, информационное поле, информационная сфера, информационное пространство, правовое регулирование информационной политики, информация.

In the article author searched a basis to undermining of identity as core concept of state information policy.

Key words: identity, information identity, state information policy, selfidentification, information space, information sphere, information field, law regulation of information policy, information.

Вступ. Трансформація інформаційної конфігурації світу ставить перед дослідниками нові завдання і потребують розроблення нових підходів до питань розвитку інформаційного суспільства, визначення ролі держави в цьому процесі.

Передусім, потребують свого усвідомлення тенденції щодо урізноманітнення видової картини ідентичностей, а також самоорганізаційної природи, що відбивається у відповідній рефлексії в різних галузях наук. Відтак, природно відбуваються певне дискурсивне нагромадження концептів «ідентичність». Натомість, переконана, що такий шлях не є невиразним, а, навпаки, слугує об'єднанню дослідників у рамках контекстуалізації теорії ідентичності та операціоналізації її здобутків для власних потреб та емпіричної даності.

У теоретико-правових дослідженнях зазвичай такі проблеми увиразнюються через формування нових наукових парадигм. Паростки формування неопарадигми було закладено думкою про людиномірність правових систем, набули поширення розвідки різних дослідників щодо розвитку антропології права як посткласичного дослідницького напрямку, впровадження людиноцентристської ідеології в галузеві науки; критичного до лібертарних підходів в праві, а також взагалі до ліберальних концепцій, особливо в інформаційній сфері.

Важливою підмогою для імплементації даної парадигми стали роботи провідних наукових шкіл із інформаційного права, основними модераторами яких виступають І.В. Арістова [1], В.А. Ліпкан [2–4], І.М. Сопілко [5,6], В.С. Цимбалюк [7, 8], Р.А. Калюжний та М.Я. Швець [9].

Важливим джерелом для формування даного поняття слугує робота В.А. Ліпкана та М.І. Дімчогло «Консолідація інформаційного законодавства України», в якій автори вперше в українській інформаційно-правовій науці вводять в науковий обіг категорію «інформаційна ідентичність» [2].

Натомість жоден із українських дослідників не запропонував розгорнутої концепції «інформаційної ідентичності», не дослідив генезу даної концепції, спираючись на здобутки загальної теорії ідентичності.

Таким чином, актуалізується проблема звернення до теорії ідентичності і операціоналізації поняття «ідентичність» до контексту інформаційно політики.

Постановка завдання. Мета статті – визначити поняття ідентичності, виділити напрями його операціоналізації до контексту інформаційної політики.

Результати дослідження. Більшість науковців визнають, що термін «ідентичність» у науковий дискурс увів Е. Еріксон. Однак значна увага вивченню ідентичності приділялася в межах філософських «Я»-концепцій Ясперса, Міда та Фрейда. Еріксон у своїй фундаментальній праці «Ідентичність: криза та юність» також посилається на визначення «Я» у Вільяма Джеймса як «суб'єктивне натхнення відчуття тотожності й цілісності» [10].

Слід визнати, що сам термін «ідентичність» початково описував ті чи інші явища в соціології, але згодом його було імплементовано до різних наук та наукових напрямів, таким чином він набув міждисциплінарного статусу.

Як це не дивно звучить, але здійснений нами аналіз словникових джерел, герменевтичний та логіко-семантичний аналіз дозволили дійти цікавого висновку: **в енциклопедичній літературі поняття «ідентичність» майже не отримує свого визначення.**

Зокрема, визначення поняття «ідентичність» відсутнє у таких джерелах: Юридична енциклопедія [11], Тлумачний словник української мови [12]; Словник законодавчих термінів [13]; Словарь юридических терминов [14]; Словарь философских терминов [15]; Словарь терминов и понятий по обществознанию [16], Энциклопедический словарь терминов и понятий российского законодательства [17], Большой юридический словарь [18], Философский словарь по правам человека [19], Международное право. Словарь-справочник [20].

Визначення даного поняття мені вдалося знайти в енциклопедії епістемології і філософії науки, виданій в Москві у 2009 році.

Зокрема, М.А.Кукарцева визначає **ідентичність** (від лат. *identicus* – тотожний, однаковий) як відношення, яке кожна річ переносить на саму себе [21, с. 265]. Ідентичність передбачає і обумовлена принциповою співвіднесеністю усіх притаманних речам якостей і властивостей. Під тотожністю нерозрізнених мається на увазі, що об'єкти є ідентичними, коли: 1) усі їхні якості є однаковими; 2) однаковими є тільки якісні властивості; 3) однаковими є нерелятивні якісні властивості. Якісна ідентичність речей побудована на тотожності внутрішніх якостей, числа – на тотожності зовнішніх.

Більш розширене трактування поняття ідентичності знаходимо в Новій філософській енциклопедії.

В.С. Малахов пропонує наступне визначення ідентичності [22, с. 79].

Ідентичність – категорія соціально-гуманітарних наук, яка застосовується для опису індивідів і груп як відносно стійких, тотожних самим собі цілісностей. Ідентичність, на думку В.С.Малахова, не є властивістю, а є відношенням, оскільки вона формується і закріплюється лише внаслідок соціальної взаємодії. Ідентичність може бути атрибутована лише індивідами, оскільки тільки індивіду володіють якістю суб'єктності і, відповідно, здатні носити ті чи інші певні значення. Приписувати ідентичність групам можна лише в переносному, метафоричному сенсі. Ідентичність сучасної людини пов'язана із свідомою орієнтацією на певно визначений стиль життя, обираючи який, індивіди формують свою тотожність із певної групою, стилем життя, цінностями. У сучасному суспільстві ідентичність має множинний характер.

В.С.Малахов виділяє в структурі ідентичності індивідуальний та соціальний рівні. *Індивідуальна ідентичність* становить собою сукупність характеристик, що повідомляють індивіду про якість унікальності. Соціальна ідентичність стає результатом ідентифікації індивіда з очікуваннями і нормами його соціального середовища. Причому у даному випадку не можна говорити про порівняння цих ідентичностей, правильно говорити про різні прояви однієї цілісної ідентичності. Зокрема, етнічна ідентичність складається не стільки внаслідок зовнішнього визначення, скільки внаслідок самовизначення, самосвідомості індивіда [22, с. 79].

В унісон наведеному вище визначенню дається поняття **ідентичності геополітичній** – комплексу географічних ознак держави, якими, незважаючи на історичні зміни її кордонів, визначаються не тільки її місце на мапі світу, а й основні особливості його внутрішніх та зовнішніх зв'язків. Геополітичні ідентичності не завжди гармонічна з його актуальною геополітичною роллю: остання цю роль може вyalювати. На думку В.Л. Цимбурського, усі випадки руйнування та краху імперій можна звести до двох основних варіантів. За одного варіанту, зникає сама позиція, які імперія посідала в світовому розкладі, оскільки не лишається держави, яка б успадкувала б від неї геополітичну ідентичність (так загинули Римська імперія, держава Чингізхана, Австро-Угорська та Російська імперії). За другого варіанту, периферії, що відділилися, набувають особливої долі, але її ядро (метрополія) зберігає, за всіх умов послаблення своїй позицій в світі, свою опору геополітичні ідентичності, і це суттєво пом'якшує перехід до нового міжнародного порядку (демонтаж Отоманської Порти, розпуск СРСР) [23, с. 80].

Цікавим також виступає визначення поняття цивілізаційної ідентичності того ж автора.

Ідентичність цивілізаційна – термін, що вказує на приналежність індивіда, етносу чи державі до певної цивілізації. Ядром цивілізації виступає народ чи група народів, політично контролюючих автономний ареал і такий, що сповідують релігію або ідеологію, яка співвідносить державне будівництво цих народів, їх соціальні переваги і культурний стиль з передбачуваним трансцендентним призначенням людства. Ця сакральна вертикаль в очах усіх членів і прибічників даної цивілізації перетворює її ядрові народи в «основне, базове людство», а з населеного ними ареалу робить основну, базову землю ойкумени. Іманентними та сакральними ознаками цивілізації виступають:

1) *сакральна вертикаль* (іноді вона представлена декількома доктринами – конфуціанством, даосизмом і буддизмом в класичному Китаї, синтоїзмом і буддизмом в Японії, різними версіями західного християнства і ліберальною ідеологією в сучасному північноатлантичному суспільстві);

2) державно оформлене «основне / базове людство»;

3) основна земля [24, с. 80].

Периферію цивілізації утворюють народи, що не входять до її ядра, але такі, котрі входять до сфери її ідейного, стильового і / або політико-економічного тяжіння і домінування. Почасті периферії різних цивілізацій

зливаються одна з одною, і в цих між містах можуть виникати цивілізаційно розколоти держави, де різні групи населення беруть за взірць основні риси різних типів базового людства. Кризи цивілізацій іноді бувають відмічені політичним володарюванням народів периферії над основним людством і основною землею цивілізації: влада монголів і маньчжур в Китаї, тюрк на арабо-іранському Середньому і Близькому Сході [24, с. 80].

Оскільки вони не належать до ядрових інформаційних суспільств сусідніх цивілізацій, такі інформаційні суспільства вимушені інформаційно, культурно і економічно самовизначатися щодо даних спільнот. При цьому дані спільноти можуть відчувати ущербність власної українності і проміжності, або ж відкривають для себе у цьому статусі можливість для стратегічного самоствердження.

Дані положення є вельми актуальними в контексті операціоналізації до побудови інформаційного суспільства і реалізації державної інформаційної політики. Адже я неодноразово в своїх публікаціях порушувала питання про необхідність зміни пафосної риторики від розвитку інформаційного суспільства в бік раціонального осмислення конструктивну і користі для української нації. Формування інформаційного суспільства відбувається за законами геополітики, які певним трансформованим чином перенесені до інформаційного простору, водночас зі збереженням базової риторики:

1) інформаційна цивілізація утворюється і формується ядром інформаційно розвинених націй, які, знеособлюючись, представлені у вигляді інформаційних суспільств тієї чи іншої країни;

2) утворення інформаційного світу спричинило надзвичайне поширення інформаційної глобалізації, і внаслідок цього – формування інформаційного дисбалансу;

3) інформаційний дисбаланс послугував формуванню інформаційної нерівності і утворенню інформаційних маргіналів;

4) міждержавний дискурс було абстраговано до міжцивілізаційного дискурсу, в якому поняттям інформаційної цивілізації початково наділялися лише західні суспільства, решта ж мала завжди характер спостерігачів і лише учасників інформаційних відносин, і аж ніяк не активних суб'єктів.

Одне з небагатьох нефілософських, галузевих джерел, де ми змогли віднайти хоча б натяк на визначення поняття «ідентичність», став геополітичний словник-довідник під редакцією В.О. Дергачова.

Отже, у даному виданні дається трактування поняття **теорії ідентичності**. На відміну від класичних інформаційних теорій, в ній робиться наголос на ціннісних факторах. Рівень ідентичності обумовлений рівнем соціальної енергії. Розрізняють соціальну, цивілізаційну і національну ідентичність [25, с. 178]. Цікавим є те, що визначення видових понять ідентичностей в даному виданні відсутнє.

На мій погляд, запропоноване В.О. Дергачовим визначення є дуже вузьким і по суті не зовсім вірним. І у даному випадку, за умови дефінітивної невизначеності, вважаю за доцільне звернутись до монументальної колективної праці під редакцією видатного українського вченого Ю.І. Римаренка «Мала енциклопедія етнодержавознавства» [26].

Зокрема, в даній праці я знайшла не тільки дефініції, а й декілька різних підходів до їх визначення.

Ідентичність – сукупність специфічних рис, які виділяють певну групу людей з кола інших груп і служать окремішій особі підставою для віднесення себе до цієї групи. Найпоширенішою і найстабільнішою формою ідентичності є етнічна ідентичність, що базується на таких групових рисах, як спільність походження, мови, культури, релігії, історичної пам'яті, історичної долі тощо. Одним із критеріїв класифікації може бути визнано характер групових зв'язків. За даним критерієм можна виділити такі види ідентичностей: соціальна, релігійна, професійна, культурна тощо.

Ідентичність окремої особи майже ніколи не обмежується якимось одним видом, і на практиці люди мають дво- і поліідентичність (приміром: українець – селянин – механізатор – православний). Почасти, крім етнічної, особа має і надетнічну і державно-політичну ідентичність. У таких випадках держава прагне витіснити ідентичність етнічну [26, с. 81].

Етнічна ідентичність визначається через *соціальну ідентичність* – виділення і віднесення людиною чи групою себе, інших або іншими за певними ознаками (віковими, статевими, класовими тощо) до тих чи інших спільнот. Взаємодіючи одна з одною, ідентичності створюють так звану ієрархію ідентичності, в якій кожна ідентичність посідає особливе місце.

Відтак, *етнічна ідентичність* – відданість соціальній групі спільного походження (В. Ісаєв); почуття належності до національної групи (Дж. Рейтц); відданість групі, з якою особа має успадковані зв'язки (Дж. Едвардс). На думку укладачів енциклопедії, більш вдалим вважається підхід Дж. Хааса, В. Шаафа та інших, які враховують суб'єктивні та об'єктивні, внутрішні та зовнішні фактори, а також високо оцінюють роль етнічної ідентичності, особливо її придатність для соціальної стратифікації себе й інших [26, с. 35].

Цікавими для моєї роботи є підходи до типології етнічної ідентичності, які можна пристосувати і до потреб формування інформаційної політики [27, с. 55]. Отже, згідно з типологією Дж. Маккея та Ф. Льюїса, існує чотири основні типи:

1) *мінімум етнічності* – особи з низькою етнічною обізнаністю, або майже вже асимільовані;

2) *помірковано етнічні* – особи, котрі мають певні контакти з членами своєї етнічної групи, але їх етнічна ідентичність не настільки міцна, щоб вважати її етнічною свідомістю;

3) маргінальна етнічність – включає осіб із сильною етнічною свідомістю, які в силу різних обставин не мають контактів ні з членами своєї групи, ні з членами інших суспільних груп;

4) максимальна етнічність – об'єднує людей, які беруть активну участь у діяльності своєї етнічної групи, в забезпеченні її політичних, економічних, соціальних та інших інтересів [26, с. 35].

Квінтесенцією **національної ідентичності** є те, що минуле, сучасне й майбутнє кожного разу стрічаються у складному комплексі етнонаціональних факторів, які спричинюють істотний вплив на об'єктивні та суб'єктивні погляди різних представників державотворчого етносу, що ідентифікує себе [26, с. 98].

Висновки. Головний висновок із цих визначень полягає у тому, що важко переоцінити суб'єктивне ставлення до ідентичності: що саме думає конкретна людина, що вона відчуває. Від самовизначеності особи залежить відповідь на питання про те, до якої ідентичності вона належить. Збереження ідентичності за нинішніх умов стає дедалі складнішим завданням, оскільки питання про належність чи неналежність особи до певної ідентичності вирішується людьми, які можуть не входить до цієї ідентичності, членами ідентичності, в також власним визнанням особи.

Таким чином, ми встановили **джерела формування ідентичності**:

- 1) власне визначення особою самої себе;
- 2) визнання особи членами тієї чи іншої соціальної групи, до ідентичності якої прагне конкретна особа;
- 3) визнання належності чи неналежності особи до тієї чи іншої соціальної групи вирішується людьми, які перебувають поза соціальною групою, до якої прагне належати конкретна особа;
- 4) та чи інша ідентичність як форма існування людського буття існує в певному часово-просторовому форматі, тобто в певному часі і просторі.

Звичайно, що кожна наукова дисципліна прагне надати власне визначення даному терміну, яке обумовлено предметом і методом правового регулювання, або цілями чи завданнями дослідженнями. Тому природним є виявлення витоків формування інформаційної ідентичності, а також розроблення в дальших своїх наукових розвідках концепції інформаційної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: Монографія / І. В. Арістова / За загальною редакцією О.М. Бандурки. – Харків: Ун-т внутрішніх справ, 2000. – 368 с.
2. Ліпкан В. А. Консолідація інформаційного законодавства України: [монографія] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2014. – 444 с.
3. Ліпкан В. А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом: [монографія] / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2013. – 344 с.
4. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України: [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.
5. Сопілко І. М. Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України: [монографія] / І. М. Сопілко. – К.: «МП Леся», 2013. – 212 с.
6. Сопілко І. М. Захист авторського права в мережі Інтернет: проблеми теорії та практики: [монографія] / І. М. Сопілко, А. В. Пономаренко. – К.: «МП Леся», 2013. – 116 с.
7. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики). Монографія / В. С. Цимбалюк. – К.: «Освіта України», 2010. – 388 с.
8. Цимбалюк В. С. Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства / В. С. Цимбалюк. – К.: «Освіта України», 2011. – 426 с.
9. Основи інформаційного права України: [навч. посіб.] ; за ред. М.Я. Швеця, Р.А.Калужного та П.В.Мельника. – К.: Знання, 2009.
10. Эриксон, Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон; пер. з англ. Толстых А. В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.
11. Юридична енциклопедія: В 6 т. – К. : Українська енциклопедія, 2001.
12. Тлумачний словник української мови // За заг. ред. В.В.Дубічинського. – Х., 2010. – 605 с.
13. Словник законодавчих термінів. – К. : Видавництво «Основа», 2000. – 608 с.
14. Словарь юридических терминов / Сост. А. Б. Таранин. – М.: Изд-во НИЦ ЭНАС, 2003. – 424 с.
15. Словарь философских терминов // Под ред. В.Г.Кузнецова. – М., 2007. – 731 с.
16. Словарь терминов и понятий по обществознанию / А. М. Лопухов. – М., 2008. – 448 с.
17. Энциклопедический словарь терминов и понятий российского законодательства / Авторы-составители: Н.Г.Деменкова, М.С. Игнатова, И.Ю. Старикова и др.: под ред. профессора А.П.Войтовича. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 384 с.
18. Большой юридический словарь. 3-е изд., доп. и перераб. / Под ред. проф. А. Я. Сухарева. – М.: ИН-ФРА-М, 2007.
19. Философский словарь по правам человека / Нац. ин-т по правам человека; Уральский гос. ун-т им. А. М. Горького; Уральская гос. юрид. акад.; Гуманитарный ун-т; [ред. Совет: А. В. Гайда (предс.)]. – 2-е изд., испр. и доп. – Екатеринбург: Изд-во АМБ, 2007. – 712 с.

20. Международное право. Словарь-справочник : [учеб. пособие] / Л. Г. Берлявский. – М.: Юрлитинформ, 2014. – 248 с.
21. Кукарцева М. А. Идентичность / М.А.Кукарцева // Энциклопедия эпистемологии и философии науки. – М.: «Канон+» РОИИ «Реабилитация», 2009. – 1248 с.
22. Малахів В. С. Идентичность / В. С. Малахов // Новая философская энциклопедия. – В 4-х томах. – Т. 2. – М., 2010. – С. 79. – 634 с.
23. Цымбурский В. Л. Идентичность геополитическая / В. Л. Цымбурский // Новая философская энциклопедия. – В 4-х томах. – Т. 2. – М., 2010. – С. 79–80. – 634 с.
24. Цымбурский В. Л. Идентичность цивилизационная / В. Л. Малахов // Новая философская энциклопедия. – В 4-х томах. – Т. 2. – М., 2010. – С. 80–81. – 634 с.
25. Дергачев В.А. Геополитический словарь-справочник. – К.: КНТ, 2009. – 592 с.
26. Мала encyclopedia етнодержавознавства / НАН України Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра; Генеза, 1996. – 942 с.
27. Євтух, В. Б. Етнічність: глосарій / В. Б. Євтух. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009.

УСІКОВА О. В.,
аспірант кафедри адміністративного,
господарського права
та фінансово-економічної безпеки
юридичного факультету
(Сумський державний університет)

УДК 349.2: 331.104: 354.84

ФОРМИ ТА МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Форми та методи державного адміністративно-правового регулювання у сфері трудових відносин – це необхідні елементи, способи, засоби здійснення та реалізації державної політики у сфері праці, аналіз яких наведено у даній статті.

Ключові слова: методи державного управління, форми державного управління, адміністративно-правове управління.

Формы и методы государственного административно-правового регулирования в сфере трудовых отношений – это необходимые элементы, способы, средства осуществления и реализации государственной политики в сфере труда, анализ которых приведен в данной статье.

Ключевые слова: методы государственного управления, формы государственного управления, административно-правовое управление.

Forms and methods of state administrative legal regulation in the sphere of labor relations are essential elements, methods, means of implementation and realization of state policy in the sphere of labor, the analysis of which is given in this article.

Key words: methods of state management, forms of state management, administrative and legal management.

Вступ. На території України за останні декілька років проводилися реформи в системі органів виконавчої влади, в тому числі і тих, що здійснюють управління у сфері трудових відносин. В силу цих змін та реформ постає необхідність правильного формування їх функцій та завдань, які реалізуються через відповідні форми та методи адміністративно-управлінської діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є ефективне застосування методів та форм адміністративно-правового регулювання (управління) у сфері трудових відносин.

Регулювання трудових правовідносин є лише частиною суспільно-державних управлінських відносин, які забезпечуються нормами адміністративного права, відповідно, і використовують адміністративно-правові методи та форми управління.

Результати дослідження. Категорії, форми і методи управління необхідно розглядати в нерозривній єдності. Методи управління трудовими відносинами залежать від характеру виробничих відносин, що визначають зміст праці, форми власності на засоби виробництва, відношення працівників до засобів виробництва, мету, заради якої здійснюється праця безпосередніх виробників, її зв'язок з метою виробництва в

